

Co vytýká waldorfskému školství Klub skeptiků Sisyfos

Tomáš Feřtek

Sisyfos je spolek, který v českém prostředí oponuje alternativní medicíně, léčitelství, astrologii a vůbec všemu, co považuje za nevědecké. Waldorfské školství je spíše na okraji jeho zájmu, nicméně platí, že současný předseda Sisyfa, profesor Jiří Heřt, je jeden z mála, kdo formuloval výhrady k waldorfským školám natolik přehledně, aby bylo možné s nimi polemizovat. Jde o text z roku 2006, ale vzhledem k tomu, že ve slovenské debatě o budoucnosti waldorfského školství je brán jako podstatný argument, stojí i dnes za to ho komentovat.

Na textu profesora Heřta, jinak doktora medicíny, je sympatické „přiznání“, že život konkrétních waldorfských škol nezná a podklady ke svým výtkám čerpá ze zahraniční, především německé literatury. Také dodává, že jeho výhrady se týkají „klasických“ waldorfských škol. Které to v českém prostředí jsou, to už neuvádí. Že je to podstatná vada jeho textu, je zřejmé z komentářů k jednotlivým výhradám. První odstavec je vždy citací z přednášky, komentář je můj. Pokud si někdo chce přečíst celou přednášku pana profesora, nalezne ji - <http://www.sysifos.cz/index.php?id=vypis&sec=1165077007>

Jednostranné zaměření na duchovní stránku. V současné době, kdy žijeme uprostřed technické civilizace, není podle názoru kritiků možné, aby člověk neznal materiální podstatu věcí a sil, nerozuměl kauzálním vztahům a nechápal tedy moderní svět. Spiritualita je jen jednou, nikoli prioritní stránkou osobnosti. Stejně významnou roli v životě musí hrát racionalita. Povinností školy je proto pěstovat i tuto stránku a připravit děti na praktický život.

Komentář: Z čeho vlastně plyne ona výhrada k jednostrannosti, není jasné. O českých, moravských a slezských waldorfských školách platí, že jsou jedny z mála, kde duchovní stránka člověka hraje vůbec nějakou roli. To je ostatně důvod, proč si je část rodičů vybírá. Pokud tu tedy existuje nějaká jednostrannost, pak spíše na straně tradičních škol. A o tom, že by se na waldorfských školách nevysvětlovala fyzikální podstata světa a neužívaly se racionální postupy při jeho zkoumání, nemůže být ani řeč. To stačí vejít o hodinu fyziky do kterékoli z nich.

Náboženský charakter školy. WŠ, přes to, že to popírají, mají nesporně nejen spirituální, ale přímo náboženský charakter. Jak obsah, tak i pedagogika WŠ vycházejí z určité, specifické náboženské ideologie. Ostatně sama WS se na křesťanský charakter výchovy odvolává. V současném liberálním a převážně sekularizovaném světě by se však děti měly vyvíjet bez jakékoli ideologické, tedy i náboženské indoktrinace.

Komentář: V tomto případě jde o ryze ateistický názor, který je založen na představě, že je možné předávat informace jaksi „an sich“, bez jakéhokoli názorového, ideového a morálního pozadí. Přitom už jen přečtení přednášky profesora Heřta ukazuje, že například on sám je vyhraněným reprezentantem scientismu, tedy názoru, který podává žákům "vědecký", jasně materialistický a redukovaný obraz světa. V Česku platí, že rodiče mají právo vybrat si, v jakém ideovém prostředí bude jejich dítě vychovááno. Ta výtka ale není na místě i proto, že cokoli připomínající úzce orientovanou náboženskou výchovu či hodiny „katechismu“ byste na waldorfských školách opravdu nenašli.

Absence výchovy ke kritickému myšlení. Podle Steinerových představ vede k pravému poznání meditace a intuice. Také WŠ se snaží poznatky postupně vybavovat z podvědomé mysli dítěte. Naproti tomu se opomíjí kritické myšlení, zodpovídání otázek, hledání kauzality a výchova k vědeckému myšlení s racionálním testováním hypotéz. To přímo odporuje biologické podstatě člověka, který se člověkem stal tehdy, kdy se začal ptát a chtěl pochopit souvislosti. Podle názoru skeptiků by se děti od malička měly vést k racionálnímu způsobu myšlení, které dovoluje rozlišit pravdu od nepravdy.

Kometář: Pravda je v tomto případě opět zcela opačná. Dnešní waldorfské školy v České republice jsou naopak místem, kde se kritické myšlení pěstuje v mimořádné míře. Děti jsou vedené ke schopnosti kriticky posuzovat, co je jim předkládáno, a diskutovat o tom. Opět je to snadno k ověření při návštěvě prakticky jakékoli vyučovací hodiny. V ostatní českých školách to rozhodně samozřejmě není.

Nedemokratická výchova dětí ve WŠ. Tvrzení, že se děti ve WŠ vyvíjejí svobodně, volně, demokraticky a že rodiče mohou do výchovy podstatnou měrou zasahovat, není podle západních kritiků pravdivé. To jsou jen verbální proklamace. Ve skutečnosti se uplatňují principy ražené Steinerem, že rozhodující je vždy to, co pokládá za správné učitel. Žáci mají jeho autoritě bezpodmínečně věřit a vzhlížet k němu s úctou, musí se vytvořit postoj oddanosti. Podle názoru německých kritiků je udávané spolurozhodování rodičů (Mitbestimmung) jen legitimizujícím fíkovým listem.

Komentář: Osobnost třídního učitele je ve waldorfských školách určitě klíčová, ale učitel je tu spíš mentor a průvodce, ne vůdce či guru. Podle mé zkušenosti od něj často uslyšíte, že to, co říká, není žádná zjevená pravda a žáci a studenti musí každé tvrzení sami prozkoumat a dojít k vlastnímu názoru na věc.

Strnulost pedagogiky. Společnost se během dvacátého století nesmírně změnila a s tím i nároky na obsah a způsob vzdělávání. Klasická škola se těmito požadavkům snaží s menšími nebo většími úspěchy plynule přizpůsobovat. Naproti tomu waldorfská pedagogika je neměnná, je svaté, co řekl Steiner. Jeho fantazie, zvané eufemisticky poznatky, nebyly nikdy reprodukovány, a proto také nemohly a nebyly dále rozvíjeny. Jeho učení, jak filozofie tak i její praktické aplikace, se staly neměnným dogmatem, což už v principu je v rozporu s prudkou dynamikou kulturního vývoje společnosti.

Komentář: Waldorfská pedagogika patří k těm, kde se učitelé mimořádně často potkávají, ať už v rámci pravidelného kolegia ve škole, nebo na seminářích a konferencích. Přinejmenším v České republice platí, že rozhodně neustrnuli v první

polovině dvacátého století a jimi prosazovaná „rozvíjející pedagogika“ je naopak o koňskou délku před „pedagogickým terénem“ a zcela v souladu s tím, k čemu dospěla pedagogická věda. S argumentací „svatým Steinerem“ se jistě setkat občas můžete, ale nelze to vydávat za typický rys současné waldorfské pedagogiky.

Uniformita výchovy. WŠ zdůrazňují individuální přístup k dětem a tedy jejich svobodný individuální rozvoj. Ve skutečnosti vede výuka k uniformitě, a to i tam, kde je tvůrčí svoboda nezbytná, tedy v umělecké výchově. Výtvarný projev dětí ve WŠ se pohybuje ve zúžených mezích. Děti často jen kopírují ilustrace učitele nebo se učí geometrickému kreslení, což nemá nic společného s kreativitou a sebevyjádřením. Skutečným, ale skrývaným cílem Steinerem doporučovaného malování vodovými barvami na vlhký papír je pak ovlivnit žákovy podvědomí meditací nad čistou barvou a symbolickými obrazy.

Komentář: Výhradu k podobě výuky výtvarné výchovy na waldorfských základních školách jsem také sdílel. Dnes ji vnímám spíše jako důsledné promítání vývojové psychologie do výuky. Waldorfské školy hodně řeší, jakým způsobem v jakém věku dítě vnímá svět a přizpůsobují tomu metody práce. Třeba i ve výtvarné výchově nebo eurymii. Přes všechny pochybnosti je těžko zpochybnitelné, že pokud se podíváme na absolventy waldorfských škol, tak jestli opravdu něco nevykazují, jsou to rysy uniformity.

Individuální přístup učitelů. Zastánci WŠ zdůrazňují individualitu, osobnost učitelů, každá WŠ je jiná. S takovou koncepcí lze jen těžko souhlasit. Každý učitel by měl žákům bez svých osobních vizí světa předat základní penzum dosaženého vědění lidstva (v přírodních i společenských vědách), aby se mohli orientovat a plně uplatnit v dnešním složitém světě.

Komentář: Tahle výhrada je ve zvláštním rozporu s tvrzením, že učitelé jen donekonečna opakují, co kdysi řekl Steiner. Teď jim autor naopak vytýká, že jsou příliš individualističtí. Spíše to odhaluje autora, který se nejspíše opravdu domnívá, že učitel je jakési čtecí a vysvětlovací zařízení, které bez vlastního postoje předává informace studentům. To je názor, který už dávno patří do pedagogického šrotu.

Málo diferencovaná výchova. WŠ klade na děti všeobecně menší nároky než škola tradiční. Vyhovuje především dětem méně nadaným, méně ctižádostivým, které jsou proto ve WŠ spokojeny. Naproti tomu děti s vysokým nadáním nebo děti soutěživé jsou ve svém vývoji tlumeny. Při tom je v současné technicky orientované společnosti žádoucí maximální podpora a co nejrychlejší rozvoj právě takových dětí.

Komentář: Že waldorfské školy kladou menší nároky a jsou vhodné pro méně nadané a méně ctižádostivé, se nepotvrdilo. Jejich absolventi v konkurenci s ostatními studenty bez problémů obstojí na středních i vysokých školách. Že patří ke špičce z hlediska výsledků, potvrzují i testová měření. A názor, že je ve výchově výhodnější podporovat spolupráci před soutěživostí, vzaly dávno za svůj i osvědčenější školy středního proudu.

Neinformovanost rodičů o antroposofické podstatě školy. Filozofické učení, které je podstatou a východiskem waldorfského školství, je zamlčováno. Ani u nás se zavádění WŠ nestalo předmětem veřejné diskuse, která by upozornila vedle

pozitivních stránek i na sporné stránky waldorfské výchovy. Kritické názory nejsou publikovány, v zahraničí jsou dokonce známy případy, kdy antroposofická společnost vykoupila celý náklad kritické literatury, aby se nedostal na veřejnost.

Komentář: Vzhledem k tomu, že na waldorfské školy dávají děti spíše vzdělanější rodiče, není pravděpodobné, že by se nechali klamat „Istivými antroposofy“ celých devět či třináct let školní docházky. Navíc v dnešní síťové době publikování oponentních názorů nic nebrání (například TU - <http://waldorf-otevrene.webnode.cz/>). Podstatné spíš je, nakolik jsou věcné a přesvědčivé pro rodiče dětí, které mají s waldorfskou školou reálné zkušenosti. A ty jsou alespoň v České republice v jasném rozporu s většinou toho, co kritici jako pan profesor Heřt tvrdí.

Je vlastně zvláštní, že autorem těchto výhrad je předseda společnosti, která si klade za cíl bojovat s „blábolem ve vědě“. Od vědce bych očekával důkladnější prozkoumání předmětu, k němuž vyjadřuje výhrady. Skutečně kritickému zkoumání waldorfské pedagogiky tahle ledabylost jen škodí, protože těm, kteří o ni něco vědí, je spíš k smíchu. Zkusil jsem výhrady pana profesora přečíst dceři, jinak studentce třetího ročníku waldorfského lycea. Myslím, že jsem ji opravdu upřímně pobavil.